

Dosentti Raimo Ranta

Itä-Suomi kiistojen kohteena Uudenkaupungin
(1721) ja Turun (1743) rauhanneuvotteluissa

Suuri Pohjan sota merkitsi murrosta Itämeren ja varsinkin Suomenlahden piirin historiassa. Jo ennen sotaa Venäjä, Puola ja Tanska suunnittelivat Ruotsin alueiden jakoa. Tsaarin osuudeksi kaavailtiin Inkerinmaata ja Karjalaa. Venäjä oli pyrkinyt Itämerelle useasti 1600-luvulla mutta tuloksetta. Pietari I koetti Narvan tappion jälkeen vallata uudelleen Suomenlahden rannikkoo. Tähän hänelle tarjoutui tilaisuus Kaarlen taistellessa Puolassa. Strategisesti tärkeä Nevan linja vallattiin 1702-03 ja jokisuuhun tsaari perusti nimikkokaupunkinsa. Siitä tuli 1712 Venäjän pääkaupunki aikaisemman Moskovan sijasta sekä vuosikymmenen lopussa Atlantille suuntautuneen kaupan keskus (kuvio 1).¹

Jo ennen Pultavan ratkaisutaistelua tsaari piti hallussaan Inkeriä sekä itäosia Baltiasta. Siksi tsaari esitti Kaarlelle rauhaa ehdolla, että Venäjä saisi Inkerin ja Narvan ympäristön. Kuningas lupasi neuvotella rauhasta vasta Moskovan vallattuaan. Pultavan jälkeen Kaarle oli valmis keskustelemaan ehdotuksesta, mutta nyt Pietari vaati lisäksi Viipurin ja Käkisalmen ympäristöä ja jopa Pohjois-Viroa, mihin kuningas ei voinut mitenkään suostua. Keisari valtasi ko. alueet jo seuraavana vuonna ja muutaman vuoden päästä lähes koko Suomen. Tästä huolimatta Venäjän ulkopoliittinen asema heikkeni, sillä Länsi-Euroopan valtiot voivat Utrechtin rauhan (1713) jälkeen sekaantua Pohjolan asioihin. Ruotsi solmikin Ranskan kanssa 1715 sopimuksen ja sai taloudellista tukea. Muutenkin maan ulkopoliitiikka aktivoitui Kaarlen palattua Turkista ja sysättyä syrjään rauhanpolitiikkaa harjoittaneen valtaneuvoston. Tärkeimmäksi neuvonantajaksi tuli Tanskaa vastustava holsteiniläinen vapaaherra Georg von Görtz (kuvio 2).²

Kaakkois-Suomen kannalta tilanne oli 1717 huolestuttava, sillä

tsaari valmistutti ns. rauhanohjelman, jossa hän vaati Karjalaa ja Inkeriä vanhana venäläisenä maana sekä Baltiaa Ruotsilta. Kyseistä ohjelmaa levitettiin Euroopan hoveihin kannatuksen saamiseksi. Häntäntyneenä Görtz otti yhteyttä Länsi-Euroopassa matkustavaan tsaariin, mutta keskustelut rauhanehdoista eivät johtaneet tuloksiin. Kuitenkin hän uskotteli Kaarlelle Pietarin tehneen myönnytyksiä. Kuningas uskoi tähän ja Ahvenanmaan rauhanneuvottelut aloitettiin 1718.³

Ruotsin pääneuvottelijan, Göritzin, asema oli vaikea, sillä Kaarle ei halunnut luovuttaa Venäjälle kuin vain tilapäisesti Pietarin ympäristön. Tsaari vaati Ruotsilta Inkerin lisäksi Baltiaa ja Kaakkois-Suomea. Jotta kongressi ei heti hajaantuisi, Görtz lupasi Inkerin lisäksi Venäjälle aluekorvausta tai tsaarin tukea vastaan Käkisalmen läänin, joka oli ollut Ruotsin voittomaata eikä juuri hyödyksi kruunulle. Kohtalo puuttui peliin kesken neuvottelujen, sillä Kaarle kuoli marraskuussa 1718 ja ilman miespuolista perillistä. Naimattomilla prinsessoilla olisi ollut oikeus Ruotsin kruunuun. Hänen toinen sisarensa oli ollut aviossa Holsteinen herttuan ja toinen, Ulrika Eleonora, oli naimisissa Hessenin perintöprinssin, Fredrikin kanssa. Ulrika valittiin 1719 hallitsijaksi rajoitetuilla valtaoikeuksilla ja seuraavana vuonna hänen miehensä. Nämä olivat Kaarlen aikana katsoneet karsaasti Göritzin toimia. Hänet vangittiin ja mestattiin. Samalla Ruotsi alkoi Venäjän sijasta neuvotella rauhoista muiden vihollistensa kanssa.⁴

Puolen vuoden tauon jälkeen Ahvenanmaan neuvottelut alkoivat tosin uudelleen, mutta Ruotsi pyrki nyt voittamaan aikaa ja hankkimaan liittolaisia. Tsaari piti kiinni Göritzin lupauksista keskustelujen lähtökohdaksi, mutta Ruotsi tarjosi vain Inkeriä korvausta vastaan. Umpikujan välttämiseksi ja venäläisten hyökkäyksen pelossa valtaneuvosto antoi luvan luovuttaa myös Viipuri, Käkisalmi ja Narva ympäristöineen. Painostukseksi Venäjä hyökkäili Pohjanlahden länsirannikolle, minkä seurauksena kongressi hajaantui.⁵

Kun Ruotsi antoi periksi Kaakkois-Suomen osalta, tsaari lisäsi vaatimuksiaan syksyllä 1719 ja esitti rajaa Kymijoelta Saimaalle, mikä olisi ollut maan puolustukselle ja Itä-Suomen kaupalle sangen epäedullista. Ruotsi pyrki nyt turhaan aikaansaamaan laajaa sotilasliittoa Venäjää vastaan. Kaupan vuoksi Englanti ei ollut halu-

kas sotimaan Itämeren piirissä ja Preussikin osoitti suojeuttamaan tsaaria kohtaan. Lisäksi Pietari lähestyi Ranskaa ja toivoi sen välitystä. Kun Ruotsi oli samalla kannalla, Ranskan Tukholman-lähettiläs oli valmis aloittamaan rauhantunnustelut. Ehdoista syntyi valtaneuvostossa riita, ja vasta tammikuussa 1721 ne hyväksyttiin. Ruotsi luovuttaisi Venäjälle Inkerin lisäksi vain Käkisalmen eteläisen kihlakunnan. Lähettiläs oli turhaan halunnut valtuuksia luovuttaa myös Pohjois-Viro Pietarin suojavyöhykkeeksi (kuvio 3).⁶

Tilanne oli sekava, sillä joulukuussa 1720 valtaneuvosto päätti aloittaa suorat rauhanneuvottelut ja nimesi pääneuvottelijaksi jo Ahvenanmaan kongressiin osallistuneen suomalaissyntyisen valtaneuvoksen Johan Lillienstedtin ja toiseksi maaherra Otto Strömfeltin. Tsaari määräsi edustajikseen Ahvenanmaan neuvotteluissa olleet, saksalaissyntyisen kreivin Andrei Ostermanin ja Suomen valtausjoukkoihin kuuluneen kenraaliluutnantti Jacob Brucen. Näiden oli kuitenkin odotettava, mitä Ranskan lähettiläs aikaansaaisi, mutta tämä epäonnistui täysin. Ruotsin liittolaisten heikko apu oli lisännyt tsaarin aluevaateita Suomesta. Lisäksi hän uhkasi tukea Pietarissa tuolloin majoillutta Holsteinen herttuaa Ruotsin kruununperilliseksi. Valtaneuvosto pelkäsi ranskalaisen lupaavan liikoja ja venäläisten varustautumista, joten suoria neuvotteluja pidettiin välttämättöminä (kuvio 4).⁷

Uudenkaupungin rauhanneuvottelut alkoivat toukokuun puolivälissä, joskin Osterman viivytteli tuloaan ja samaan aikaan tsaarin laivasto hävitteli Pohjanlahden länsirannikkoa. Ensimmäisessä kokouksessa Strömfelt tiedusteli Brucelta, mitä tsaari halusi Ruotsilta. Tämä vastasi: "Inkerin ja Baltian". Tähän Strömfelt totesi, ettei Ruotsille jäisi kuin Suomi ja Viipuri, mihin Bruce vastasi: "Suomi yksinään eikä mitään Viipuria". Silloin Strömfelt huudahti: "Jumala meitä sellaisesta armahtakoon". Näkemyserot olivat melkoiset, sillä ruotsalaiset lupasivat vain Käkisalmen läänin, Inkerin ja Pohjois Viron ja halusivat näille entiset privilegiot. Ruotsalaiset uhkasivat katkaista neuvottelut ja Bruce kirjoitti hätään tyneenä tsaarille, ettei Venäjä voisi saada kaikkea haluamaansa. Toukokuun lopulla keskusteltiin lähinnä Baltian omistuksesta (kuvio 5).⁸

Ruotsalaiset toivoivat vastapuolen ehtojen helpottuvan, kun Osterman saapui ja uhkasivat keskeyttää neuvottelut, jos venäläiset vaatisivat vielä Viipurin ympäristöä. Kuitenkin Osterman korosti, että Viipuri on yleensä ollut Ruotsin hyökkäystukikohta ja sellainen se olisi nimenomaan Pietarin valtaamiseksi. Lillienstedt selitti, ettei Suomessa ollut vastaavaa linnoitusta mahdollisen venäläishyökkäyksen sattuessa, jolloin vastapuoli tähdensi, että sellaisen voisi helposti rakentaa Kymmin seudulle. Ruotsalaiset totesivat, ettei maalla ollut moiseen varaa, joten Viipurin luovutuksen jälkeen Suomi olisi täysin suojaton.

Ostermanin mielestä Viipuri oli liian lähellä Venäjän pääkaupunkia ja uhka sen turvallisuudelle. Ruotsalaisten mukaan Tallinnan luovutus olisi samanlainen uhka Tukholmalle. Niinpä ryhdyttiin kiistelemään ajasta, joka kului matkaan Viipurista Pietariin ja Tallinnasta Tukholmaan. Edellinen kesti Ostermanin mielestä nopeimmillaan vain 6 tuntia ja ruotsalaisten mukaan laivamatka Tallinnasta Tukholmaan vain vuorokauden. Tulokseton väittely päätettiin lopettaa. Riita kulminoitui Viipurin hallintaan, josta Ruotsi piti tiukasti kiinni. Siksi Bruce pyysi lisäohjeita tsaarilta. On epäselvää, saivatko venäläiset oikeuden luopua Viipurista. Ilmapiirin parantamiseksi keskusteltiin kesäkuun alkupuolella Venäjälle toissijaisista, mutta Ruotsille tärkeistä kysymyksistä; Venäjä ei saisi Holsteinen herttuan välityksellä puuttua Ruotsin sisäpolitiikkaan ja luovutettaville alueille pitäisi myöntää vanhat privilegiot.⁹

Ruotsin valtaneuvostossa oli seurattu uhkaavaa tilannetta. Kunin gas oli oman asemansa takia valmis luovuttamaan Viipurin, sillä se oli todella liian lähellä Pietaria. Kaupungin ympäristöä voitaisiin antaa 1/4 pk etäisyydellä, ja samalla olisi tiedusteltava, suostuisiko Venäjä purkamaan linnoituslaitteet. Lillienstedt ja Strömfelt jatkoivat kuitenkin tiukalla linjalla ja laativat 13.6. alustavan sopimuksen, jonka mukaan Ruotsi luovuttaisi Virumaan, Inkerin ja Käkisalmen Karjalan. Näiden vanhat erioikeudet olisi säilytettävä. Korvausta vastaan voitaisiin antaa osa Liivinmaasta. Ruotsalaiset ilmoittivat, ettei heillä ollut lupaa Viipurin luovuttamiseen. Osterman kehoitti heitä lukemaan paremmin ohjesääntönsä. Venäläisten oli näet onnistunut lahjuksin saada käsiinsä vastapuolen uusimmat ohjeet Viipurin sekä Hiidenmaan ja Saaren-

maan luovuttamisesta.

Vielä kesäkuun lopulla 1721 Lillienstedt ja Strömfelt pitivät tiukasti kiinni Viipurista, vaikka valtaneuvostokin kehoitti heitä taipumaan, ja he toivat esille sen suuren kaupallisen merkityksen. Jos tsaari pelkäsi Viipurin uhkaavan Pietarin turvallisuutta, Ruotsi voisi purkaa linnoituslaitteet. Vakuuttelut eivät venäläisiä tyydyttäneet eikä sekään, että Viipurin korvaukseksi Venäjä antaisi alueita Baltiasta.

Koska tsaari oli alkanut vaatia rauhanehtoihin pykälää Holsteinin herttuan perintöoikeudesta Ruotsin kruunuun, Lillienstedt ja Strömfelt lupasivat lopulta Viipurin. Heille kävi pian selväksi, että sen suojaksi haluttiin laaja vyöhyke. Osterman ehdotti, että raja alkaisi Pyhtäänjoesta ja kulkisi Lappeenrannan pohjoispuolitse Suistamoon ja vanhalle rajalle. Kuningaskaan ei voinut moiseen suostua vaan salli Viipurin ympäristöstä korkeintaan peninkulman luovutuksen ja kaikille alueille tulisi taata vanhat privilegiot. Tämä ei alkuunkaan tyydyttänyt venäläisiä, joiden mielestä Viipurista täytyi olla esteetön pääsy Suomenlahdelle myös kriisiaikana. Lähes koko heinäkuun venäläiset pitivät tiukasti kiinni Pyhtää-Lappeenranta-Suistamo-linjasta. Jatkoneuvotteluja haittasi se, etteivät venäläiset saaneet uusia ohjeita pitkään aikaan (kuvio 6).¹⁰

Ruotsin valtaneuvosto oli heinäkuun puolivälissä 1721 taipumassa venäläisten ankariin ehtoihin, sillä maan talous oli lamassa, varat kulutettu sotaväen ylläpitoon. Ruotsia tukenut Englannin laivasto uhkasi lähteä Itämereltä ja sen tekikin sekä Venäjän armeija alkoi tavan takaa hyökätä Ahvenanmaalta Ruotsiin. Tsaari käytti taas painostuskeinona Holsteinin herttuaa. Siksi kuningas kirjoitti heinäkuun lopulla neuvottelijoilleen, että vastapuolelle tulisi ensin tarjota rajan alkukohdaksi Säkkijärven Heinlahtea ja sitten Santajokea. Näin koko Viipurinlahti jäisi vihollisen haltuun. Tinkiminen jatkui, ja ruotsalaiset ilmoittivat heinäkuun lopussa halitsijalleen, etteivät venäläiset enää vaatineet rajaa Kymijoelta Saimaalle vaan Vehkalahden Mustasaaresta Lappeenrantaan. Vastikkeeksi ruotsalaiset lupasivat rantakaistan Nisalahteen (kuvio 7).¹¹

Kun rajalinja oli 9.8. esillä, tsaari vaati, että alkukohdan oli oltava Vehkalahdella, jotta Ruotsi ei pääsisi rakentamaan Viipurin

lähelle sotasatamaa. Itse kaupunki voisi jäädä Ruotsille. Edelleen oli kiistaa rantakaistaleen leveydestä, sillä ruotsalaiset olivat valmiita antamaan korkeintaan 1/2 pk. Venäläiset perustelivat leveää aluetta Viipurin merenkulun turvallisuudella sekä sillä, että Karjala Kymijokeen saakka oli oikeastaan oma territorio ja kuului siis heille, kun taas vastapuoli tähdensi Viipurin Karjalan olleen Ruotsilla ikimuistoista ajoista lähtien.

Aluekiistaa ei kyetty ratkaisemaan elokuun puolivälissä 1721, eivätkä venäläiset saapuneet neuvonpitoon viikkoon. Rauhansopimusta hiottiin 23.8. mutta ilman tuloksia aluekiistoista. Venäläiset alkoivat nyt vaatia Karjalan mainitsemista tekstissä ja sitä tarkemmin rajaamatta. Ruotsalaiset pelkäsivät, että silloin tsaari voisi taas esittää rajaa Kymijoelle.¹²

Elokuun 28. päivänä pidettiin ratkaiseva neuvottelu, ja tilanne oli todella kriittinen. Pietarin viimeisenä tarjouksena rajan piti alkaa Virolahdelta. Koska pitäjä oli laaja, keskusteltiin rajan alkukohdasta sitä kuitenkin kirjaamatta. Muutoinkin linjaus jäi epä-määräiseksi. Venäläiset olivat suunnitelleet rajan kartalla ottamatta huomioon asutusta ja väestön tarpeita. Kun ruotsalaiset olivat hyväksyneet venäläisten summittaisen linjauksen, Osterman toimitti sanan laivaston komentajalle, ettei tämä lähtisi hävitysretkelle. Seuraavan päivän kokoukseen venäläiset lupasivat muotoilla tekstin. Siitä ruotsalaiset huomasivat, ettei tässä mainittu privilegioista luovutetuilla alueilla vaikka sellaisesta oli ollut puhe. Monta kertaa he pyysivät tätä lisäystä mutta turhaan. Näin Kaakkois-Suomen osalta erioikeudet jäivät kirjaamatta, vaikka ne luvattiin Baltialle. Rauhansopimus allekirjoitettiin 30.8.1721 ja sen 8. pykälässä määriteltiin raja, joka aluksi seuraisi 1/2 pk päässä rannikosta ja kiertäisi Viipurin 3 pk etäisyydeltä ja suuntautuisi sitten kohti vanhaa Viipurin ja Käkisalmen läänin välistä rajaa (kuvio 8).¹³

Erityisesti tullivalvonnan ja kaupan vuoksi rajankäynti oli pian suoritettava. Ensimmäinen rajakomissaarien kokous pidettiin kuitenkin vasta maaliskuussa 1722. Muodollisten seikkojen lisäksi ensi kosketus oli kariutua käytettävään pituusmittaan ja rajan alkukohtaan. Ruotsalaiset halusivat matkat mitattavan Venäjän peninkulmissa (pk = 6.6 km) ja vastapuoli ruotsalaisten peninkulmien

mukaan (pk = 10.7 km). Vielä suurempi riita koski rajan alkua meren rannassa. Molemmat maat halusivat Virolahden eli ns. Rautalan-selän, jota pidettiin sopivana sotasatamana. Kummassakaan pääkiis-tassa ei aluksi edistytty. Toukokuun alussa 1722 Ruotsin rajako-mission johtaja Axel Löwen lähti Kymenkartanon läänin maaherran kanssa neuvottelemaan Viipuriin. Tilanne oli erittäin kireä, ja tsaari uhkasi jopa vangita ruotsalaiset. Odotettuaan turhaan hal-lituksensa ohjeita nämä päättivät suostua venäläisten vaatimuk-siin. Komissiot lähtivät sen jälkeen Viipurista kohti Virolahtea toukokuun lopulla 1722 rajalinjaa vetämään. Venäläisten kannan mukaan rajan oli oltava joka kohdassa 1/2 pk päässä rannasta, jo-ten sisämaahan vedettiin suoraan linjat, ja näiden päätepisteet yhdistettiin sekä merkittiin maastoon. Kun mittauslinjat oli ai-kaansaatu, päätepisteisiin sytytettiin tulet ja savujen mukaan alettiin hakata linjaa.¹⁴

Heinäkuun alussa 1722 Ruotsin rajakomissio sai kuninkaalta kirjeen, jonka mukaan rauhanneuvottelupöytäkirjat eivät "antaneet vähintä-kään aihetta otaksua, että kirkkoa olisi tarkoitettu". Löwenin oli ilmoitettava, ettei hallitsija hyväksynyt rajan lähtökohtaa Virolahdella. Selkkauksen välttämiseksi hän piti kirjeen sisällön omana tietonaan, kunnes rajankäynnissä olisi päästy Käkisalmen läänin puolelle. Näin Löwen sai ovelasti siirretyksi kiistan ratkaisua, sillä heinäkuussa valmistui linja Käkisalmen läänin rajalle. Ruotsiin oli Löwenin tiukan kannan vuoksi liitetty laa-ja, venäläisten hallussapitämä alue (Rautjärvi, valtaosa Kirvua ja kolmannes Jääskeä). Rajan linjaus ja maastoutus jatkuivat syyskuussa, ja lokakuussa päästiin Porajärvelle asti. Ongelmana oli osuttaa rajalinjat vastakkain, sillä Parikkalan ja Kerimäen kulmauksesta rajan piti kulkea suoraan koilliseen Stolbovan rau-han rajalle (matka 16 Ruotsin pk). Ruotsalaiset aloittivat vii-toituksen länsipäästä ja venäläiset idästä. Venäläiset koettivat saada lisäalueita Pohjois-Karjalasta ja ruotsalaiset vetää lin-jan läheltä Laatokkaa. Uuteen linjaukseen ei vaivauduttu, joten Jänisjärvellä vedettiin kohtisuora linja viitoituksia vastaan (kuvio 9).¹⁵

Koko rajankäynnin ajan komissioiden työtä hiersi avoin Virolah-den kysymys. Tsaari piti tiukasti kiinni rajan alkukohdasta. Vi-rolahden kirkosta. Kiista ei ratkennut, ja kun komissiot hajaan-

tuivat. Helmikuun lopussa 1723 keisari ilmoitti yllättäen suostuvansa luovuttamaan kyseisen kirkon, pappilan ja niitä ympäröivän kylän Ruotsille. Kittavuoren länsipuolinen raja voisi kulkea 1/2 pk sijasta vain 3 virstan päässä rannikosta. Sellaisena rajankäynti lopullisesti vahvistettiin 1723. Viipurinlahti ympäristöineen jäi Venäjälle, mutta kaupungin laaja takamaa säilyi Ruotsilla. Kaupallisten tekijöiden lisäksi puolustus- ja turvallisuuskyvykset merkitsivät paljon.

Pietarin turvallisuus yhtäältä sekä Suomen puolustaminen toisaalta muodostivat ne kehykset, jotka vaikuttivat rauhanneuvotteluihin sekä jatkossa Ruotsin ja Venäjän keskinäisiin suhteisiin. Rauhansopimus oli monin osin niin tulkinnallinen, että se jätti tsaarille mahdollisuuden sekaantua heikon Ruotsin asioihin. Pietari I pyrki 1723 houkuttelemaan Ruotsin liittoon lupaamalla epämääräisesti tukeaan Bremenin ja Werdenin palauttamisessa, mikä herätti levottomuutta Tanskassa sekä alueet saaneessa Hannoverissa. Liittosopimus aikaansaatiin 22.2.1724 peräti 12 vuodeksi. Kansliapresidentti Arvid Hornin mielestä liitto Venäjän kanssa ei olisi riittävä taan turvallisuudelle, ja hän alkoi tähyillä myös muita liittolaisia. Pitkien ja vaikeiden neuvottelujen jälkeen Horn sai hallituksensa hyväksymään Hannoverin liiton kesällä 1726. Venäjä koetti kaikin keinoin tämän estää.¹⁶

Horn elätti toiveita saada pian takaisin Uudenkaupungin rauhassa menetetyt alueet. Vuosien 1726-27 valtiopäivien ulkopoliitiikasta päättävä salainen valiokunta antoikin kuninkaalle ja valtaneuvostolle vapauden otollisen tilaisuuden tullen "yrittää työntää venäläiset jälleen entisten rajojensa taakse ja ainakin Itämereltä, etteivät nämä merivoiminensa pitäisi enää kauemmin Ruotsia ja siten myös koko Pohjolaa levottomuuden ja uhan alaisena". Sinetöity asiakirja tuli avata suotuisissa oloissa. Missään tapauksessa ei Venäjälle saanut antaa syytä epäluuloihin, vaan hyviä naapuruussuhteita oli ylläpidettävä.

Maiden välinen ystävyys riippui kuitenkin suurella määrällä Hornin valta-asemasta. Vuonna 1731 rikkoontuivat hänen ja kuninkaan välit, ja maassa alkoi esiintyä vastustavia ääniä hänen suhteistaan Venäjään. Oppositio saavutti enemmistön vuoden 1734 valtio-

päivien salaisessa valiokunnassa ja liitto Ranskan kanssa solmittiin, mutta samoihin aikoihin Horn uudisti ystävyys- ja liittosopimuksen Venäjän kanssa. Tätä Ranska ei hyväksynyt, mikä heikensi Hornin asemaa, ja lopulta hänen oli erottava, ja Venäjään vihamielisesti suhtautuva hattupuolue pääsi valtaan 1730-luvun lopulla. Suomalaiset olivat yleensä Hornin ja tämän rauhanpolitiikan kannalla, mutta heidän sanansa ei valtiopäivillä painanut.

Hattujen mukaan Ruotsi oli nostettava jälleen suurvallaksi. Venäjän voimaa aliarvioitiin. Salainen valiokunta laati vuoden 1738-39 valtiopäivillä mietinnön ulkopoliittisesta tilanteesta ja toimitasuunnitelmista. Työ annettiin eversti K.O.Lagercrantzille. Hänen mielestään sodasta johtuva ainoa uhla voisi olla "itämaan" hävitys ja menettäminen. Jos Suomi menetettäisiin ja emämaata uhkaisi vaara, valtakunnan saattaminen ennalleen olisi koko Euroopan yhteinen asia. Jolleivät liittolaiset auttaisi, "kumpi olisi ruotsalaisille miehille kunniakkaampaa, parempaa ja hyväksyttävämpää kuolla rohkeana kansana vai elää surkeudessa, riippuvaisuudessa, häpeässä ja halveksittuna".

Salainen valiokunta ja hattuhallitus olivat valmiita aloittamaan sodan, ja voitosta oltiin varmoja. Olihan maalla hyvin varustettu armeija, riittävät rahavarat ja luotettavat liittolaiset. Tosi-asiassa kaikissa oli toivomisen varaa. Voitonvarmuus kuvastui etukäteen laadituissa rauhanehdoissa, jotka oli kirjoitettu kolmeen sinetillä suljettuun kirjeeseen. Nämä oli avattava sotaonnen perusteella. Ensimmäisen mukaan oli Venäjän pyytäessä sodan lopettamista vaadittava Karjalan ja Nevan rantojen luovuttamista kaupunkineen ja linnoituksineen ja kaikki edellisessä rauhassa menetettyt alueet sekä Aunus ja Viena. Toinen oli avattava aseellisen menestyksen kääntyessä huonommaksi, mutta raja oli tingittävä vuoden 1700 tilanteen mukaiseksi. Kolmannen mukaan oli "tyytyttävä" Neva-linjaan (kuvio 10).

Ruotsi julisti sodan heinäkuussa 1741, mutta aloite siirtyi heti venäläisille, jotka löivät Lappeenrannan taistelussa vastapuolen joukot. Ylipäällikkö Lewenhaupt saapui rintamalle vasta 10 päivää ko. taistelun jälkeen, ja hänen tavoitteenaan oli vallata Viipuri. Ruotsalaisten aikeet vauhdittivat Elisabetin suunnitelmia kaapata valta Venäjällä, mikä tapahtui marraskuussa 1741, ja hän pyysi

aselepoa Ruotsilta, mihin suostuttiin ja jäätiin odottamaan Elisabetin "lupausten" täyttymistä. Aselevon jälkeen Ruotsin hallitus oli avannut rauhanehtokirjeen nro 1. Todettuaan Lewenhauptin vetäytyneen talvileiriin valtaneuvosto etsi kohtuullisempia vaatimuksia ohjeista nro 2 ja 3. Ylipäällikkö käskettiin tehostamaan varustelua. Itse rauhaan pyrittiin ehdon nro 3 perusteella. Aloite siirtyi pian venäläisten käsiin, ja Elisabet purki omin päin aselevon ja määräsi joukot hyökkäämään Suomeen. Lewenhauptin perääntyessä joukkoineen rantatietä Helsinkiä kohti hallitus päätti ottaa rauhanneuvottelujen perustaksi Uudenkaupungin rauhan rajan, jos se olisi niiden alkamisen edellytys.¹⁷

Venäläisten hyökätessä Suomeen väestön keskuuteen levitettiin Elisabetin manifestia, jossa hän lupasi tehdä Suomesta itsenäisen valtakunnan ja antaa sille Venäjän jatkuvan tuen eikä vaatisi Suomelta aluekorvauksia, jos sotilaat laskisivat aseensa ja kansa ei nousisi valloittajia vastaan. Manifestia täydensivät kenraalien julistukset. Lähes koko hattujen sodan ajan Ruotsissa oli esillä kruununperillisen valinta kuningattaren kuoltua lapsettomana. Venäjä pyrki sekaantumaan asiaan ja estämään ehdolla olevan Tanskan kruununprinssin valinnan. Toisaalta Venäjän hallituspiireissä puhkesi kiista, kumpi painaisi rauhanneuvotteluissa enemmän: mieluisen henkilön valinta Ruotsin kruununperijäksi vai Suomen liittäminen keisarikuntaan. Jälkimmäistä kannattivat varsinkin vaikutusvaltaiset Bestužev-veljekset.

Kun Elisabet oli joulukuussa 1742 ilmoittanut virallisesti Ruotsille nousustaan valtaistuimelle, saatiin vihdoin sovituksi rauhanneuvottelujen aloittaminen Turussa. Ruotsin päävaltuutettuna oli valtaneuvos Herman Cedercreutz ja toisena E.M.von Nolcken, molemmat olleet maan Venäjän-lähettiläitä. Venäjän edustajina olivat kenraali Alexandr Rumjantsev ja Johann von Lüberas, jotka kuuluivat Bestuževien vastapuolueeseen (oppositio). Ruotsalaisten salaisissa ohjeissa vaadittiin palautettavaksi Uudenkaupungin rauhan raja ja lisäksi, jos ei saataisi Viipuria, ainakin jokin muu rajalinnoitukseksi sopiva seutu.¹⁸

Neuvottelut käynnistyivät helmikuun alussa 1743. Silloin Rumjantsev kertoi, että keisarinna tuskin suostuisi Suomen luovutukseen, ja toisessa kokouksessa hän esitti, että Venäjän oli saatava koko Suo-

mi ja Ahvenanmaa sekä sotakorvaus, josta Elisabet luopuisi sukulaisensa Adolf Fredrikin tultua valituksi Ruotsin kruununperijäksi. Neuvottelut katkesivat joksikin aikaa. Kirjoittaessaan kuninkaalle 17.2.1743 Cedercreutz ja Nolcken kertoivat, että vaikka venäläiset eivät hyväksyneet neuvottelupohjaksi vanhaa rajaa, eri tilanteista ja sanonnoista he olivat päätelleet, että keisarinna olisi ehkä suostuvainen luovuttamaan Suomen Kymijokeen saakka edellytyksellä, että hänen sisarenpoikansa Adolf Fredrik valittaisiin Ruotsin kruununprinssiksi. Asiakirjoihin tällaista ei ollut kuitenkaan kirjattu. Samalla he pyysivät, etteivät säädyt ottaisi vielä kantaa kruununperimykseen, jotta voitaisiin tinkiä Venäjältä mahdollisimman edulliset rauhanehdot.¹⁹

Suuressa konferenssissa 24.2.1743 Elisabet pyysi alaisiltaan neuvoksilta ja marsalkoilta lausuntoa rauhanehdoista. Bestužev-veljekset vaativat Suomen liittämistä Venäjään ja sille voitaisiin antaa autonominen asema tai vastaava. Jos Adolf Fredrik valittaisiin Ruotsin kruununperilliseksi ja jos muut maat vastustaisivat näin suuria aluevaatimuksia, voitaisiin tyytyä Uuteenmaahan sekä Savoan ja Karjalaan. Samanlaisia näkemyksiä oli myös sotamarsalkka Vasili Dolgorikijlla. Sen sijaan sotamarsalkka Jurij Trubetzkoi olisi valmis palauttamaan Suomen Helsinkiä ja Savonlinnaa myöten. Näin Suomen kohtalo kytkeytyi osaksi Venäjän hallituspiirien johtaviin mielipiteisiin.

Kirjoittaessaan kansliapresidentille 27.2.1743 Nolcken ja Cedercreutz kertoivat vaatineensa Suomea takaisin Uudenkaupungin rauhan rajaan saakka. Sellaiseen olisi mahdollisuus, jos käytettäisiin taitavasti hyväksi kruununperijän vaalia. Maaliskuun alkupuolella Luberas ja Rumjantsev ilmoittivat, että jos Lyypekin piispaa ei valittaisi Ruotsin kruununprinssiksi, keisarinna voisi luovuttaa korkeintaan Pohjanmaan takaisin. Jos hänet nimitettäisiin, Venäjä saattaisi palauttaa valtaosan Suomesta. Kuitenkin vähintään koko Karjala jäisi Elisabetille. Maaliskuun lopussa oli jälleen istunto. Siinä ruotsalaiset vaativat entiseen tapaan vanhaa rajaa, jos säädyt valitsisivat Adolf Fredrikin. Erimielisyydet olivat suuret, sillä tsaaritar halusi pitää huomattavan osan Suomesta. Toisaalta Elisabetilta ei saatu tarkkaa tietoa Suomen kohtalosta.

Yritettyään taivuttaa ruotsalaisia tekemään jonkin alueluovutustar-

jouksen venäläiset edustajat ilmoittivat vihdoin ehdot. 31.3.1743 Luberas lupasi Lyypekin piispan vaalia vastaan vain Pohjanmaan, mihin Rumjantsev lisäsi vastapuolen hämmästellessä myös "Porin läänin" ja Ahvenanmaan. Nolcken ja Cedercreutz vaativat edelleen vanhaa rajaa, jos he ryhtyisivät todella taivuttamaan säätyjä Adolf Fredrikin valinnan kannalle (kuvio 11).²⁰

Venäjällä oli aihetta myöntyväisyyteen, sillä maa oli sisäisesti epäjärjestyksessä, hovijuonet jatkuivat ja kukistunut puolue oli tyytymätön. Lisäksi Persia uhkasi sodalla, ja Ruotsi saattaisi solmia pohjoismaisen unionin. Elisabetilla oli niin ikään syytä pelätä von Nolckenin taholta epämiellyttäviä paljastuksia vehkeilyistään valtaannousunsa yhteydessä. Pietarista saapui 11.4.1743 pikälähetti ilmoittaen Elisabetin luopuneen myös "Turun läänistä" Hankoniemeen asti. Ruotsalaiset olivat pettyneitä. Lisäksi kuninkaalta oli tullut vihje, että kruunun alus oli valmiina viemään neuvottelijat kotiin, ellei Ruotsin tarjousta hyväksyttäisi. Siksi venäläiset valtuutetut kiirehtivät antamaan lupauksia myös Hämeen ja Savon palauttamisesta. Keisarinna haltuun jäisi vain Karjala ja Uusimaa. Huhtikuun jälkipuolella ei neuvotteluissa edistytty.

Elisabet näyttää toukokuun alussa 1743 huomanneen viisaammaksi antaa jonkin verran periksi, jotta neuvottelut eivät katkeaisi. Turussa käytiin todellista viivytystaistelua. Keisarinna toivoi ja halusi Ruotsin valitsevan Adolf Fredrikin mahdollisimman pian, ja vastapuoli siirsi valintaa. Toisaalta kenraali Jakob Keith oli valmiina eskaaderillaan hyökkäämään Ahvenanmaalta Ruotsiin, ja sotamarsalkka Lacy purjehti parhaillaan Kronstadtista. Ruotsissakin varustauduttiin hyökkäämään Suomeen meri- ja maavoimin. Muutenkin siellä alkoi mieliala käydä kärsimättömäksi. Epäiltiin Venäjän vain pyrkivän voittamaan aikaa päästäkseen meren auettua hyökkäämään Pohjanlahden länsirannikolle. Toukokuun 6. päivän kokouksessa Elisabetin kerrottiin palauttavan Adolfg Fredrikin valinnasta lisäksi Hämeen ja Savon sekä Ruotsin Karjalan mutta pitävän koko Suomenlahden pohjoisrannikon. Jälkimmäisen korvaukseksi keisarinna sallisi sisämaalaisten kuljettaa merikaupunkeihin perustettaviin kauppakonttoreihin tuotteitaan. Myönnytykset olivat huomattavat, ja tsaaritar näyttää todella pelänneen pohjoismaisen unionin syntymistä. Vaikka Venäjä oli tarjonnut koko Sisä-Suomea, Cedercreutz arveli saatavan myös Uudenmaan. Ruotsi olisi

valmis luovuttamaan Kymenkartanon rannikon Kouvolan-Taskulan linjalle asti, joten Lappeenranta ympäristöineen jäisi sille (kuvio 11).²¹

Rauhanneuvottelut polkivat paikallaan toukokuun puolivälissä 1743 tarkkojen ohjeiden puuttumisen ja taktiikan vuoksi. Konferenssissa 20.5. ruotsalaiset vaativat Kymenkartanon läänin jakamista ja ilmoittivat, ettei maa taipuisi rauhaan ilman Uttamaata, jota Elisabet vaati tiukasti Venäjälle. Oltiin umpikujassa. Ruotsalaiset neuvottelijat päättivät pakata tavaransa ja tehdä sen niin verkalleen, että tästä kiirisi tieto venäläisille. Nämä olivatkin valmiitta 28.5. palauttamaan Uudenmaan mutta ei korvauksetta. Kesäkuun alussa ruotsalaiset kuulivat tsaarittaren ehdot.

Uudenmaan luovuttamisesta Venäjän pitäisi saada koko Savo ja Karjala. Nolcken ja Cedercreutz olivat ymmällä. He kirjoittivat alakuloisina kuninkaalleen, että neuvottelujen aika näyttää olevan ohi ja aseiden vuoro oli puhua. Elisabetin ehtoja he eivät halunneet heti säädylle ilmoittaa, sillä se olisi merkinnyt Tanskan kruununprinssin valitsemista. Nolcken lähti Tukholmaan, ja sieltä palatessaan hänellä oli kuninkaan ultimaatumi, jonka mukaan sopimus oli saatava valmiiksi alueluovutusten osalta kesäkuun 6. päivään, jolloin suoritettaisiin kruununperijän vaali. Venäjän oli tyydyttävä Kymijoen ja Virolahden väliseen rantakaistaleeseen.

Umpikujan poistamiseksi ruvettiin miettimään aluevaihtoehtoja. Rumjantsev ja Luberas ilmoittivat 12.6., ettei Elisabet tinkisi "Savosta ja Kymenkartanon läänistä" ja että he lähtisivät kongressista, jos vastapuoli ei tähän suostuisi (kuvio 12).²²

Ruotsissa kävi sisäpoliittinen tilanne uhkaavaksi kesäkuun alkupuolella. Pelättiin kapinaa ja Tanskan kruununprinssin valintaa vaikka pakolla. Kaikesta huolimatta valtaneuvosto päätti odottaa Turusta tietoja 20.6.1743 asti, ja hätätilassa voitaisiin vaihtaa eräät Karjalan kreikkalaiskatoliset pitäjät Kymijoen länsipuoliseen alueeseen tai maakaistaleeseen Saimaalta Suomenlahdelle. Turussa jatkui taistelu Savosta ja itäisesti Uudestamaasta sitkeänä. 14.6. kokoonnuttiin jopa katkaisemaan neuvottelut. Nolcken ja Cedercreutz olivat varmoja, etteivät venäläiset lähtisi Turusta mutta olivat ottavinaan asian todesta. Cedercreutz keksi jutun, jonka mukaan Tanskan kuningas oli luvannut hänelle suuren palkkion

neuvottelujen lopettamisesta. Kohteliaat hyvästit jätettiin, ja Cedercreutz antoi pakata tarpeettomat tavaransa lähettäen ne jokea alas Rumjantsevin asunnon ohi. Nyt venäläiset lähettivät lähetin kysymään, saisivatko he jatkaa neuvotteluja. Cedercreutz suostui mutta vaati niiden käymistä ruotsalaisten luonnosten pohjalta (kuvio 13).

Venäläiset ilmoittivat luopuvansa Savosta paitsi Savonlinnan tienoosta. Toisaalta tämäkin sisältyi ruotsalaisten vaatimuksiin. Korvikkeeksi voitaisiin antaa Pälkjärvi, Tohmajärvi ja Ilomantsi. Kesäkuun 16. päivänä 1743 soviteltiin näkökantoja, ja ruotsalaiset olivat lopulta suostuvaisia antamaan Savonlinnan ja laadittiin alustava rauhansopimus, jonka mukaan säädyt valitsisivat keisarin ehdokkaan kruununperilliseksi ja Ruotsi luovuttaisi Venäjälle Kymenkartanon läänin Kymijoen läntisintä haaraa myöten sekä Savonlinnan ympäristön 2 pk etäisyydeltä. Tässä venäläiset tinkivät, sillä heidän vaatimuksensa oli aluksi 3 pk. Kun preliminäärisopimus oli allekirjoitettu, pikalähetti lähti Tukholmaan, jonne hän saapui 19.6. kapinallisten lähestyessä kaupunkia. Järjestyksen palauttamisen jälkeen säädyt valitsivat 23.6. Adolf Fredrikin maan kruununperilliseksi muutamien skoonelaisten vielä puoltaessa Tanskan kruununprinssiä. ²³

Heinäkuun alussa 1743 Nolcken ja Cedercreutz pyysivät Savonlinnan palauttamista Ruotsille, ja tilalle voitaisiin antaa muita alueita. Kun virallinen kongressi alkoi 12.7. venäläiset esittivät, että Savonlinnan palauttamiseen voitaisiin ryhtyä, kun maiden välisestä liittosopimuksesta neuvoteltaisiin. Koska Savonlinna oli luovutettava, Nolcken ja Cedercreutz pyrkivät minimoimaan alueen ja väittivät, että jo preliminäärisopimuksen mukaan raja tulisi vetää Savonlinnan pohjoispuolelta suoraan Ruotsin ja Venäjän Karjalan rajaan, mitä ehdotusta venäläiset lupasivat harkita. Missään nimessä he eivät kuitenkaan suostuneet siihen, että länsipuolinen raja vedettäisiin Karjalan, Savonlinnan ja Kymenkartanon läänin yhteiseen leikkauspisteeseen (kuvio 14).

Muiltakaan osin linjaus ei ollut selvä. Niinpä 23.7. ruotsalaiset ottivat esille Kymijoen ja Savon välisen rajan ja vaativat Keltin kylän kohdalla rajaa siirrettäväksi itään sekä Mäntyharjun kirkon-

kylän tienoon palauttamista, mihin vastapuoli ei suostunut. Nyt ruotsalaiset ehdottivat aluevaihtoja nimenomaan Savonlinnan ja Pyhtään osalta, sillä edellisissä kokouksissa venäläiset olivat antaneet toiveita sellaisesta ja lupasivat huomattavia korvauksia Pohjois-Karjalasta. Venäläiset eivät tähän taipuneet. Kaikesta huolimatta Nolcken palasi vaihtoajatukseen jälleen 25.7.1743, jolloin oli esillä myös jaettujen pitäjien luetteleminen. Vaikka rajan piti kulkea Kymijokea pitkin, epäselvyyden välttämiseksi venäläiset vaativat tätä. Ruotsalaiset kieltäytyivät peläten vastapuolen siirtävän rajaa Kymijoen länsipuolelle. Vielä viime tingassa ruotsalaiset yrittivät saada rajan alkua idemmäksi Kymijoella sekä aluevaihdoin osaa Kymenkartanon läänin läntisistä osista mutta tuloksetta (kuvio 15).

Monien vaikeiden neuvottelujen jälkeen rauhansopimus allekirjoitettiin 7.8.1743. Rajan alku täsmennettiin kulkemaan Kymijoen läntisintä haaraa pitkin Keltin virtaan ja Kymijoen pääuomaan, sieltä Hämeen läänin rajaan saakka, kunnes tämä kohtasi Savon läänin rajan, josta se kääntyi itään ja Savonlinnan kiertäen yhtyi vanhaan rajaan. Luovutettuun alueeseen kuuluivat Haminan, Lappeenrannan ja Savonlinnan kaupungit. Luovutus ei sinänsä ollut suuri, mutta Suomelle sillä oli ollut suuri merkitys sotilaallisesti ja kaupallisesti. Elisabet oli nyt saavuttanut isänsä Pietari Suuren Uudenkaupungin neuvotteluissa vaatiman alueen Kymijoelta Lappeenrannan kautta Suistamolle ja tämä rajalinja hiukan ylitettiin. Vanha vaatimus oli ollut minimimitavoitteena venäläisten edustajien saapuessa Turkuun.

Ruotsin sisä- ja ulkopolitiikka vaikutti Turun neuvotteluissa enemmän kuin 22 vuotta aikaisemmin. Valtakunnalla oli mahdollisuus painostaa Venäjää uhkaamalla valita Tanskan kruununprinssi maan kruununperijäksi. Turun rauhankongressissa Ruotsi pyrki pitämään korttinsa mahdollisimman kauan piilossa ja vaati rajaa samaksi kuin vuonna 1721. Sellainen oli utopistista, sillä maa oli sodan aloittanut ja Venäjä vallannut sittemmin koko Suomen. Ruotsin molemmilla edustajilla oli hyvät edellytykset onnistua tehtävässään, sillä he tunsivat Suomen ja Venäjän olot. Lisäksi Rumjantsev ja Luberas tukivat keisarinnaa ja tämän ehdokasta sekä olivat valmiit luovuttamaan valtaosan Suomesta. Luberas hallitsi ruotsin kielen,

mikä helpotti neuvotteluja. Turun kongressin ilmapiiri oli melko myönteinen, ja valtuutetut olivat ikään kuin tovereita keskenään (kuvio 16).²⁴

LÄHDEVIITTEET

1. Raimo Ranta, Viipurin komendanttikunta 1710-1721. Valtaus, hallinto ja oikeudenhoito. HTutk 141. Jyväskylä 1987, s. 12-19 (Venäjä oli varsinkin 1680-luvulla vaatinut rajakokouksissa useita kertoja pääsyä Itämerelle, mutta Ruotsi ei ollut sellaiseen suostunut); Raimo Ranta, Viipurin ulkomaankauppa ja merenkulku 1710-21. THArk 42. Tammisaari 1987, s. 332-333; Raimo Ranta, Vanhan Suomen talouselämä vuosina 1721-43. II HTutk 130. Jyväskylä 1986, s. 564-566; Hillevi Salo, Viipurin ja Liivinmaan kysymys Uudenkaupungin rauhanneuvotteluissa vuonna 1721. Pro gradu Helsingin yliopistossa 1974, s. 1 (Vuoden 1704 sotasuunnitelman mukaan tsaari pyrki valtaamaan Baltiasta ainakin Tarton ja Narvan).
2. Raimo Ranta, Kaakkois-Suomi kiistana rauhanneuvotteluissa 1718-21 ja 1743. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 7. Lappeenranta 1985. s. 15; Salo 1974, s.3 (Salaisessa sopimuksessa 1714 Preussi takasi Venäjälle Inkerin, Karjalan ja Viron kuten seuraavana vuonna Hannover); L.S.Nikiforov, Vnesnjaja politika Rossii v poslednie gody severnoi Vojny. Nistadskij mir. Moskva 1959, s. 38 (Nikiforov korostaa, että Utrechtin rauhan jälkeen Venäjän ulkopoliittinen asema Euroopassa heikkeni huomattavasti).
3. Martti Ruohonen, Idän kysymys Ruotsin diplomatiassa suuren Pohjan sodan lopulla. Pro gradu Turun yliopistossa 1966, s. 10 (Ruotsalaiset kävivät venäläisten kanssa 1717 Hollannissa keskusteluja rauhasta, ja jo vuotta aikaisemmin Görtz oli pyrkinyt Ranskan välityksellä rauhantunnusteluihin tsaarin kanssa); Ranta 1985, s. 18-19.
4. Ahvenanmaan kongressissa 1718 vallitsi molemminpuolinen epäluulo eikä yhteisymmärrystä saavutettu. Venäjän edustajat pelkäsivät Ruotsin olevan mukana neuvotteluissa vain voittaakseen aikaa ja valmistautuakseen hyökkäämään Tanskaan ja valloittamaan Norjan (VA:n mikrofilmi NL 196 fondi 17 nro 1 sekä fondi 18 nro 1. Ostermanin ja Bruken ohjeet sekä tsaarin ukaasit 1717-18; S.A. Fejgina, Alanskij kongress. Vnesnjaja politika Rossii v konce severnoi Vojny. Moskva 1959, s. 193-194, 299-307, 311-312); Ranta 1985, s. 18-22. Toisaalta K.J.Hartman korostaa, että Görtz pyrki tosissaan rauhaan, sillä Ruotsi ei enää kauan kestäisi kuluttavaa sotaa (K.J.Hartman. Äländska kongressen och dess förhistoria. Karolinska Förbundets årsbok 1932-1933. Lund 1933, s. 151-155); RVA Muscovitica 125. Kirjeitä Görtziltä KM:lle 1718.
5. Ranta 1985, s. 22-27. Ranskan Tukholman-lähettiläs teki Fredrikille vuoden 1719 alussa ehdotuksen rauhanpolitiikasta. Ruotsin olisi luovutettava vain osia Saksan alueistaan, mutta liiton avulla se olisi saava takaisin Baltian ja Suomen (Ruohonen 1966, s. 31); VA NL 204 fondi 29 (Pietarin ehdot rauhansopimukseksi 16.5.1719), NL 201 fondi 23, s. 85-88; RVA Salaisen valiokunnan pöytäkirjat 13.5.1719. Jo helmikuussa 1719 oli Euroopan hoveissa kierrellyt suunnitelmia Pohjolan rauhoittamiseksi. Se pohjautui em. Ranskan Tukholman-lähettilään ehdotuksiin (James Fredrik Chance, Georg I and the Northern War. London 1909, s. 295-296); Fejgina 1959, s. 444-446; RVA Muscovitica 128. KM:lle 19.2., 2.6., 10.7.1719.
6. Ranta 1985, s. 27-32; Fredrik toimi aktiivisesti saadakseen 1719-20 aikaan suuren liittokunnan Venäjää vastaan ja tsaari tämän estämiseksi (Ruohonen 1966, s. 75-117); Jöran Wensheim, Studier kring freden i Nystad. Lund 1973, s. 80-82 (Ruotsissa ns. hesseniläiset olivat 22.10.1720 valmiita antamaan Ranskan Tukhol-

man-lähettiläälle valtuudet luovuttaa neuvotteluissa Venäjälle Inkeri sekä Narvan ja Käkisalmen ympäristö. Kun Ruotsin ulkopoliittinen asema parani vuoden lopulla, oltiin yleisesti halukkaita luovuttamaan vain Inkerinmaa).

7. Neuvottelupaikasta oli erimielisyyttä Venäjän ehdottaessa aluksi Pietaria, sitten Narvaa tai Käkisalmea ja esillä oli myös Narvan ohella jokin Suomenlahden etelärannikon kaupunki. Sen jälkeen oli ehdolla Rauma, mutta lopulta päättytiin Uuteenkaupunkiin (Salo 1974, s. 19, Veikko Sinivuori, Uudenkaupungin rauha (elokuun 30 p:nä 1721). Pro gradu Turun yliopistossa 1935, s. 19) ; Ranta 1985, s. 33-34.

8. Ranta 1985, s. 35-36; RVA Muscovitica 131. Keskustelupöytäkirja 11.5.1721 (Bruce oli tekstissä mainittua keskustelua aikaisemmin antanut ymmärtää, että tsaari vaatisi muun kuin Suomen. Erikoista on se, että Strömfelt toi Suomen palauttamisen yhteydessä esille erikseen vielä Viipurin. Tosin venäläiset olivat puhuneet Pietarin turvallisuudesta ja vastapuolen linnoituksista vaarana kaupungille. Lillienstedt totesi, että neuvottelut ovat turhia, jos Venäjä vaatii Viipurin luovuttamista).

9. RVA Muscovitica 131. Keskustelupöytäkirja 1.6.1721. Erityisesti Strömfelt esiintyi sangen aktiivisesti ja vaati, että koko Suomi oli saatava takaisin. Venäläiset tähdensivät, että ruotsalaisten kannattaa solmia rauha ystävyydessä tsaarin kanssa, sillä silloin se jäisi pysyväksi ja "ikuisesti voimaan". Viipurin-kysymys kärjistyi siinä määrin, että Strömfelt huudahti: "Mitä hyötyä meillä on Suomesta ilman Viipuria?" ; Ranta 1985, s. 36-38.

10. Ranta 1985, s. 38-41; RVA Muscovitica 131. Lillienstedtin ja Strömfeltin alustavassa suunnitelmassa 13.6.1721 rauhanehdoiksi vaadittiin erityisesti Viipurin ympäristöä Ruotsille (3. pykälä). Lisäksi korostettiin entisiä privilegioita luovutettavalle alueelle; Ruotsalaisten neuvottelijoiden kirje 21.6.1721, missä he toivat kartalla esille venäläisten rajavaatimuksen Pyhtäänjoesta Lappeenrannan kautta Suistamolle, Kuikkajärvelle, Ägläjärvelle ja Tarasjoelle. Keskustelupöytäkirja 19.6.1721 (Viipurin linnoituksen merkityksestä kiisteltiin), 12.7.1721 (Lillienstedt olisi ollut valmis luovuttamaan Viipurin ympäristöstä vain 1/2 peninkulmaa).

11. RVA Muscovitica 131. Keskustelupöytäkirja 15.7.1721 (väittely Viipurin tienoon luovuttamisesta käytiin lähinnä Lillienstedtin ja Ostermanin kesken. Siihen osallistui myöhemmässä vaiheessa jonkin verran myös Strömfelt mutta ei Bruce. Hallitsijalleen 25.7. kirjoittamassaan selvityksessä ruotsalaiset neuvottelijat ilmaisivat huolensa, että venäläiset vaativat edelleen rajaa Pyhtäänjoesta Saimaalle), keskustelupöytäkirja 31.7.1721.

12. RVA Muscovitica 131. Keskustelupöytäkirja 9.8.1721, jolloin oli esillä myös Vehkakahden etäisyys Viipurista, ja karttoja vertailtiin. Venäläiset tähdensivät, että tsaari suostuisi armollisesti luopumaan Lappeenrannasta, joten vastapuolen täysyi antaa vastikkeeksi riittävän leveä rantakaista merenkulun turvallisuuden takaamiseksi. Ruotsalaiset vetosivat silloin siihen, että Viipurin lääni oli ikivanhaa ruotsalaista maata. Tämän jälkeen Osterman ja Bruce perustelivat, että Viipurin Karjala oli vanhaa venäläistä maata; keskustelupöytäkirja 23.8.1721, jolloin privilegiokysymys aiheutti kiistoja alueluovutusten ohella; Ranta 1985, s. 46.

13. Ranta 1985, s. 46-50; RVA Muscovitica 131. Keskustelupöytäkirja 28.8.1721, jolloin käsiteltiin kohta kohdalta alustava rauhansopimus. Privilegioiden yhteydessä Osterman otti esille vain Baltian erioikeudet. Tätä pykälää eivät ruotsalaiset ainakaan pöytäkirjan mukaan kommentoineet, joten Osterman siirtyi sen jälkeen alueluovutuksiin. Rajan tulisi hänen mukaansa kiertää Viipuri kolmen peninkulman etäisyydeltä.

14. RVA Muscovitica 2. Raja-asiakirjat 1722-23. Löweniltä KM:lle 20.3., 4.4.-10.5. 1721 (Löwen toi esille, että rajan piti alkaa Virojoesta), 23.4. (kiis-tat Virolahdesta sotasatamana), 28.5. (selvitys Viipurin neuvotteluista); Ranta 1985, s. 50-52.
15. RVA Muscovitica 2. Raja-asiakirjat 1722-23. Löweniltä 14.7. laaja selonteko rajan linjauksesta ja rajanvedosta; 26.7., jolloin oli taas esillä rajan alku-kohta ja nimenomaan Virolahden kirkko. Löweniltä Jääskestä KM:lle 30.7. Silloin Löwen kertoi rajankäynnistä Käkisalmen läänissä mutta myös rajakiistoista Virolahdella, 27.8. (lähinnä Virolahden rajariitoja), 19.9. (Virolahdesta sekä raja-merkkien asettamisesta); Ranta 1985, s. 52-53.
16. Muscovitica 2. Raja-asiakirjat 1722-23. Herman Cedercreutz Moskovasta 15.2. 1723 (rajan linjauksesta Virolahdella); Eino Raunio, Virolahden maastokohteita. Helsinki 1971, passim. (Tosiasiasa raja ei maastossa ollut läheskään sama kuin kartalla, vaan se mutkitteli ja otti jossakin määrin huomioon maaston); VA Hal-litsevan senaatin aktit nro 4465; Aulis J. Alanen, Suomen historia vapaudenajal-la. Suomen historia IX. Porvoo 1963, s. 89; Sinivuori 1935, s. 101-105; Toivo J. Paloposki, Vapauden aika. Suomen historia 4. Espoo 1986, s. 12.
17. Ranta 1985, s. 60-63; RVA Yksityiskokoelmat. E.M. von Nolcken, vol 21, s. 18-32, vol 24. s. 19-26, 164-175v, 269-272, 355-356 (Nolcken selvittää toimin-taansa lähettiläänä Venäjällä Elisabetin valtaannousun aikoihin); Paloposki 1986, s. 78-81.
18. Paloposki 1986, s. 83-84, 102-103; Ranta 1985, s. 64-66; RVA Muscovitica 212. KM:lle 24.12.1742, 11.1.1743.
19. RVA Muscovitica 212. KM:lle 5.2.1743 (Nolckenin ensi visiitti Rumjantsevin luona. Nolcken vaati Uudenkaupungin rauhan rajaa. Esillä oli myös Adolf Fredri-kin valinta), 17.2., jolloin pidetyssä kokouksessa ruotsalaiset toivat esille Uudenkaupungin rauhan rajan hyväksymisen. He korostivat, ettei "Venäjän tule jännittää joutua liian kireäksi". Jos niin käy, Ruotsi yhtyy pohjoismaiseen unioniin.
20. Ranta 1985, s. 68-74; RVA Muscovitica 212. KM:lle 27.2. (venäläisten vaati-mukset ja ruotsalaisten ehdotukset), 2.3., 9.3., 18.3. (mainitaan Viipurin saa-mista privilegioista), 23.3. (Adolf Fredrikin vaalista), 31.3. (Ruotsalaiset vaativat edelleen Uudenkaupungin rauhan rajaa).
21. RVA Muscovitica 212. KM:lle 2.4., 8.4. (joukkojen keskityksistä sekä kruu-nunperillisen valinnasta), 13.4. (Adolf Fredrikin valitsemisesta ja pohjoismai-sesta unionista. Alueluovutuksista kiisteltiin. Ruotsalaiset vaativat Uudenkau-pungin rauhan rajaa, mutta venäläiset lupasivat vain Länsi-Suomen), 23.4. (Ve-näläiset pelkäsivät ruotsalaisten joukkojen maihinnousua), 3.5. (Länsi-Suomen luovutus esillä), 6.5. (Elisabetin kirje myönnytyksistä. Hän vaati Uttamaata ja ns. Kymenkartanon lääniä); Ranta 1985, s. 74-77.
22. RVA Muscovitica 212. KM:lle 14.5., 20.5. (venäläisten maajoukkojen ja lai-vaston liikkeistä Suomessa ja Suomenlahdella), 27.5. (Venäjän maavoimien etene-misestä kohti Pohjanmaata. Ruotsalaiset vaativat, että jos Lappeenrannasta oli-si luovuttava, tilalle täytyisi saada sopiva varastopaikka Savon tuotteille me-renrannalta), 2.6. (Elisabet oli valmis luovuttamaan Uudenmaan, mutta hän vaati "koko Savoia tai Savonlinnan lääniä koko Kymenkartanon läänin ohella". Samalla oli esillä erilaisia aluevaihtohankkeita), 14.6. (Venäläiset ilmoittivat, että ellei Ruotsi suostuisi Elisabetin ehtoihin, heillä oli määräys lähteä pois kong-ressista).

23. RVA Muscovitica 212. KM:lle 14.6. - 17.6., 22.6., 29.6.1721; Ranta 1985, s. 83-86; Paloposki 1986, s. 105.

24. Ranta 1985, s. 87-92; RVA Muscovitica 212. KM:lle 12.7.-13.7., 15.7., 20.7. (venäläisten ja ruotsalaisten traktaattien yhteensovittaminen), 23.7. (erilaiset aluevaihtoehdotukset), 27.7. (lähes lopullinen rauhansopimus pykälineen), 29.7. (erityisesti Kymijokea koskevat kiistat), 3.8., 7.8., 12.8.1743; Matti Härkönen, Savonlinna Turun rauhanneuvotteluissa ja ruotsalaisten tavoitteet. Proseminaariesitelmä Tampereen yliopistossa 1987, s. 10-12.

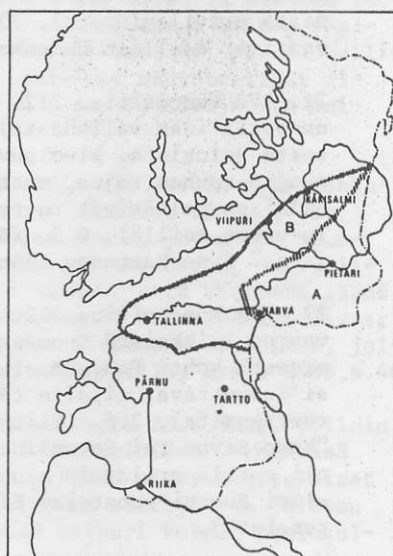
KUVIO 1. Venäjän ja Puolan hyökkäyshankkeet (nuolet) Ruotsin ja Turkin suunnalla 1600-luvun lopussa.

Tsaari pyrki ensin avaamaan kauppayhteydet Länsi-Eurooppaan etelän kautta ja kykeni valtaamaan Asovan 1696, mutta Turkki sulki salmet. Sen jälkeen hän kiinnitti huomion Narvaan Nevanlinnaan. Arkangeli oli 1500-luvulta lähtien ollut tärkeä kauppasatama mutta huonojen liikenneyhteyksien takana. Puola havitteli Liivinmaata.

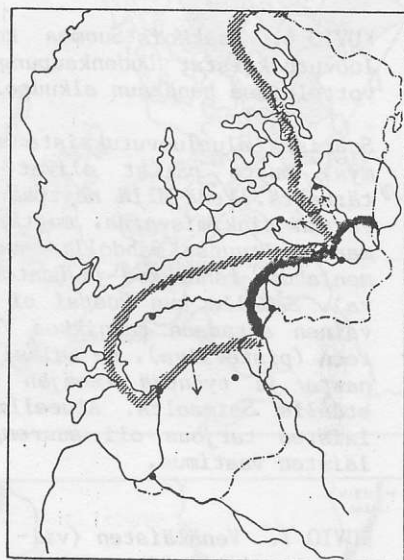

KUVIO 2. Venäjän aluevaatimukset Ruotsilta ennen (A) ja jälkeen (B) Pultavan.

Inkerinmaa oli tullut Ruotsin haltuun 1617 Stolbovan rauhassa ja Venäjä menettänyt silloin Itämeren-alueensa. Suuren Pohjan sodan alussa tsaari hyökkäsi Narvaa vastaan, mistä hänellä oli lähin yhteys Suomenlahdelle ja sitä kautta Itämerelle ja Atlantille. Vuosina 1700-01 venäläiset tekivät hävitysretkiä alueelle. Inkerinmaan valtaus alkoi 1702 idästä, Pähkinälinnasta. Nevanlinna oli vuorossa 1703, ja paikalle perustettiin Pietarin kaupunki. Viisi vuotta ennen Pultavaa tsaari piti hallussaan Inkerin lisäksi itäistä Baltiaa, joten hänen vaatimuksensa ennen ko. taistelua oli kohtuullinen. Pultavan jälkeen hän ei enään tyytynyt ns. vanhaan venäläiseen maahan.

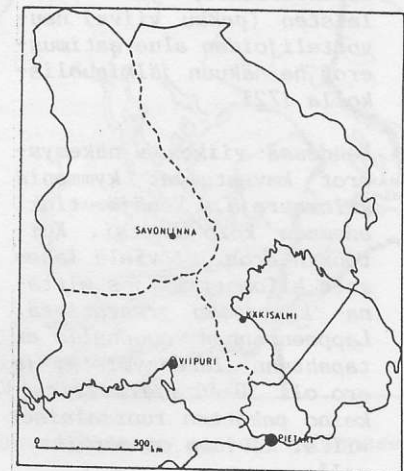

KUVIO 3. Venäjän aluevaatimukset ja Ruotsin tarjoukset keväällä 1720. Nuolet kuvaavat lisävaatimuksia ja katkoviivanuoli lisätarjousta. Kuvioon on merkitty Viipurin-Käkisalmen kesätie.

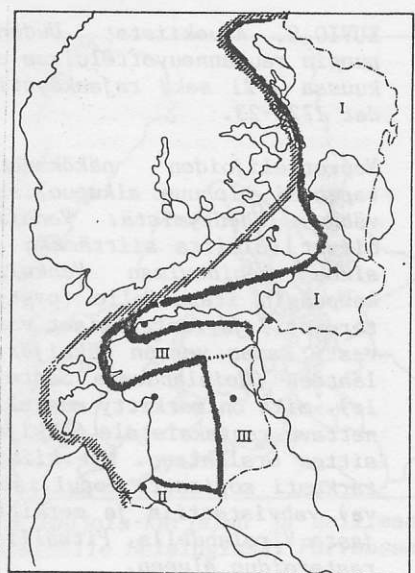
Ruotsin ulkopoliittinen asema parantui Ahvenanmaan neuvottelujen katkettua syksyllä 1719, ja se hankki liittolaisia. Venäjän suuria aluevaatimuksia ei Länsi-Euroopassa ymmärretty. Siksi tsaari antoi periksi nimennoman Kannaksen osalta. Vuoden 1720 alussa hän peruutti Viipurin-Käkisalmen kesätien pohjoispuolella olevat donaatiot, mikä kuvastaa hänen aikeitaan. Toisaalta hallitsija katsoi, että vanha venäläinen maa kuului hänelle ja Pietarin turvallisuuden vuoksi myös Suomenlahden etelärannikko.

KUVIO 4. Viipurin provinssi komendantti-piireineen ja keskuksineen venäläismiehityksen lopulla.

Provinssi oli sotilashallintoaluetta ja kytketty löysästi Pietarin kuvernementtiin. Hallinnossa ja varsinkin oikeudenhoidossa oli alkanut eriytyminen sikäli, että kaakkoisosassa noudatettiin venäläistä systeemiä ja muualla ruotsalais-ta käytäntöä.

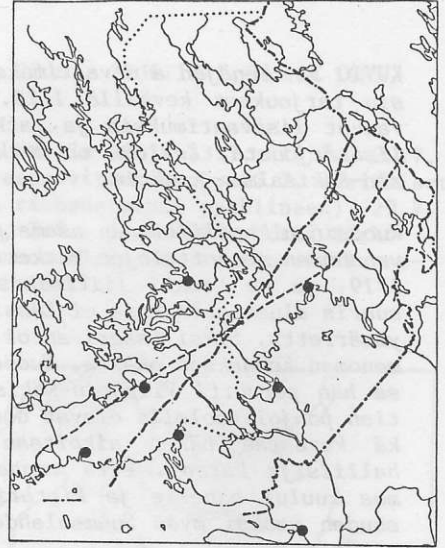
KUVIO 5. Alueluovutuskiistat Uudenkaupungin rauhanneuvottelujen alkuvaiheessa 1721.

Ruotsalaiset lupasivat 15.5. Venäjälle Käkisalmen läänin ja Inkerin sekä Viron pohjoisrannikkoa (I) ja kolme päivää myöhemmin korvausta vastaan Riian ympäristöineen (II). Kuukauden kuluttua he olivat valmiita luovuttamaan myös Viron sekä korvauksena Tarton seudun ja koko Itä-Liivinmaan (III). Toukokuun jälkipuolella neuvottelujen painopiste oli Baltian luovutuksessa, minkä eri osista käytiin kauppaa. Venäläiset puhuivat aluksi epämääräisesti Baltiasta, mutta pian he yksilöivät aluevaatimuksiaan, ja mukaan otettiin myös Hiidenmaa ja Saarenmaa.

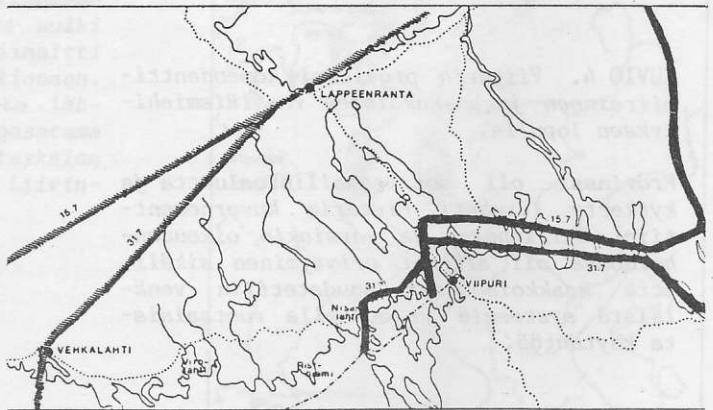
KUVIO 6. Kaakkois-Suomea koskevat alueuovutuksiistat Uudenkaupungin rauhanneuvotteluissa heinäkuun alkuupolella 1721.

Suurista alueluovutuksista ei ollut kysymys, mutta paikat olivat strategisesti tärkeitä. Venäjällä näyttää olleen jonkin verran tinkimisvaraa, mutta se pyrki saamaan haltuunsa mahdollisimman paljon Suomenlahden rannikkoa ja Laatokan (katkovii-va). Samalla kun Ruotsi ei ollut suostuvainen antamaan rannikkoa Viipurista länteen (pisteviiva), se halusi takaisin Kannasta ja työntää Venäjän mahdollisimman etäälle Saimaalta. Alueellisesti ruotsalaisten tarjous oli suurempi kuin venäläisten vaatimus.

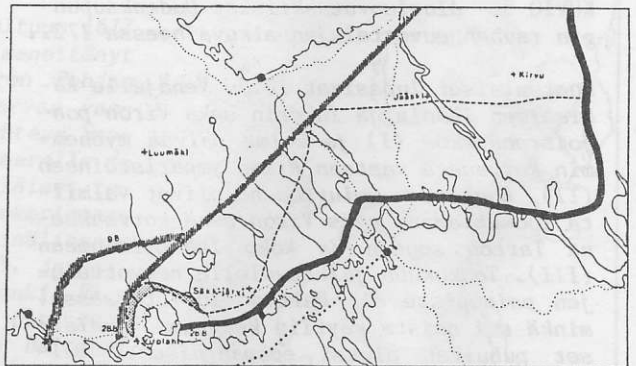
KUVIO 7. Venäläisten (viivarasterointi) ja ruotsalaisten (paksu viiva) neuvottelijoiden aluevaatimuserot heinäkuun jälkipuoliskolla 1721.

Kahdessa viikossa näkemys-erot kaventuivat kymmeniä kilometrejä. Venäjä tinki enemmän kuin Ruotsi. Kuitenkin eroa jäi vielä lähes sata kilometriä, jos mittana käytetään rantatietä. Lappeenrannan suunnalla ei tapahtunut lähentymistä, ja ero oli 30-40 kilometriä. Venäläisille vaatimus Lappeenrannan saamisesta oli oiva keino pakottaa ruotsalaiset suostumaan myönnetyksiin Säkkijärven-Virolahden seutuvilla. Kuvioon on merkitty tiestö pisteviivalla sekä purjehdusväylä piste-katkovii-
valla.

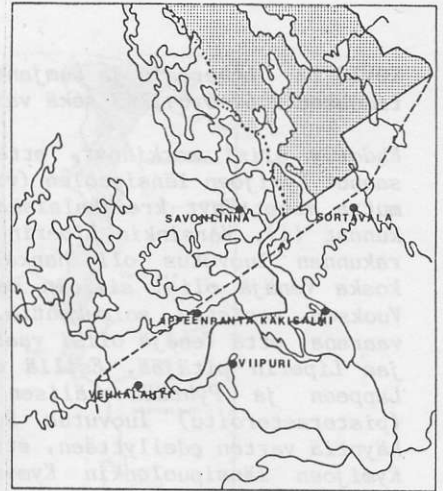

KUVIO 8. Aluekiistat Uudenkaupungin rauhanneuvotteluissa elokuussa 1721 sekä rajankäyntiriidat 1722-23.

Neuvottelijoiden näkökannoissa tapahtui elokuun alkupuoliskolla vähän lähentymistä. Venäläiset olivat valmiita siirtämään rajan alkua peninkulmalla Vekkalahden kaupungin itäpuolelle (pystyrasterointi) ja ruotsalaiset vastavasti saman verran Säkkijärvellä länteen (Heinlahdesta Santajoelle), mikä on merkitty mustalla viivalla. Jälkimmäisten oli elokuun puolivälissä annettava rantakaistale Säkkijärven Santajoelta Virolahden itäosaan, Urpalanjokeen ja sitten Orslahteen. Nyt kiista kulminoitui lähinnä Virolahden hallintaan, mikä jäi tarkasti sopimatta lopullisessa rauhansopimuksessa 30.8.1721. Rajaviiva (katkovii-va) vahvistettiin ja merkittiin maastoon 1722-23, jolloin edelleen riideltiin rajasta Virolahdella. Pitkällisen riitelyn jälkeen Ruotsi sai kuvioon merkityn piste-rasteroidun alueen.

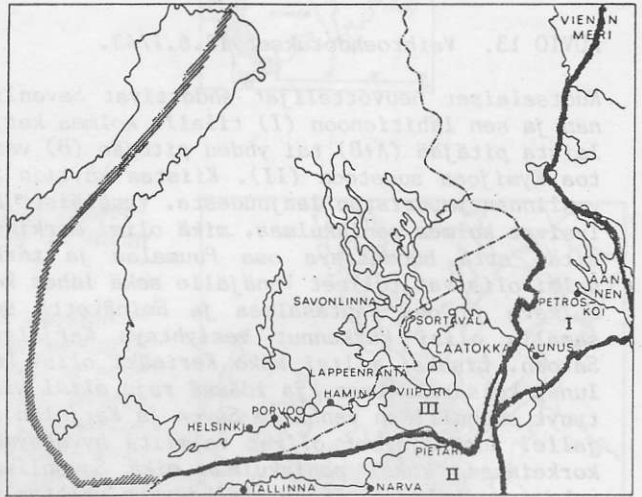

KUVIO 9. Lopullinen raja sekä venäläisten vaatima linja heinäkuun 25. päivään asti.

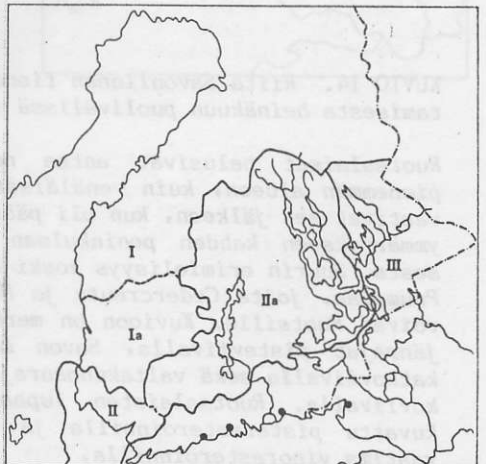
Venäjä menetti enemmän kuin sai rauhanneuvottelujen loppuvaiheessa, ja sen lisäalueet Laatokan luoteis- ja pohjoisosassa olivat lähinnä asumattomia erämaita, kun taas Kymen ja Lappeen kihlakunnat olisivat olleet väekkaita ja taloudellisesti merkittäviä. Myös kaupallinen hyöty olisi ollut huomattava, sillä tsaari olisi saanut Lappeenrannan ja Vehkalahden kaupungit ja suureksi osaksi Savon kaupan. Ruotsille tuli myös Pohjois-Karjala (rasteroitu), vaikka se oli ollut halukas tämän useita kertoja luovuttamaan niin Ahvenanmaan kuin myös Uudenkaupungin rauhanneuvotteluissa.

KUVIO 10. Ruotsin aluevaatimukset (pisterasteroitu) heinäkuussa 1741 sekä Venäjän vastaavat (katkovii-varasteroitu) Turun rauhanneuvottelujen alkuvaiheessa puolitoista vuotta myöhemmin.

Väliin mahtui sota ja venäläismiehitys Suomessa. Sodalla Ruotsi koetti palauttaa entisen suurvalta-asemansa. Pyrittiin luonnollisiin rajoihin. Venäjältä vaadittiin Suomen turvaksi ja kaupan lisäämiseksi koko Karjalaa (mukana myös Aunus ja Viena), jota oli toivottu jo 1600-luvun alussa mutta jota ei ollut saatu Stolbovan rauhassa. Koko Laatokkaa ei haluttu. Rauhanehdot nro 1 = I + II + III, ehdot 2 = II + III, ehdot 3 = III. Noin vuoden kuluttua ensimmäisestä taistelusta venäläiset olivat valloittaneet Suomen ja tsaaritar vaati itselleen sitä pysyvästi.

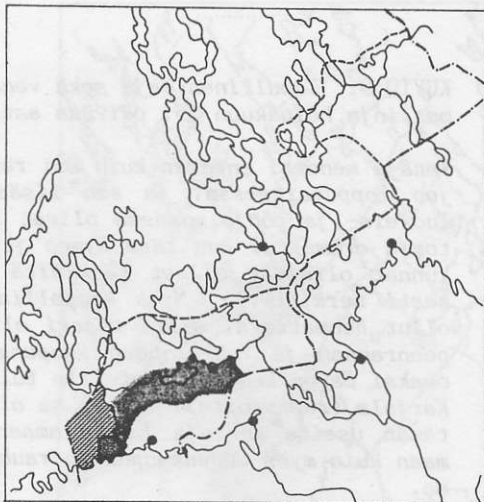
KUVIO 11. Luberasin ja Rumjantsevin lupailut Suomen eri osien palauttamisesta 31.3. (I ja Ia), 13.4. (II ja IIa) sekä Elisabetin lisämyönnytys 6.5.1743 (III).

Vaikka venäläiset neuvottelijat olivat maaliskuun alussa antaneet epämääräisiä lupauksia Suomen palauttamisesta paitsi Kymijoen itäpuolista aluetta ja Karjalaa, ehtojen kerrottiin olevan tiukempia, mikä näkyi kuukauden lopussa, jolloin venäläisten ja ruotsalaisten näkemysten välillä oli huomattava ero (Varsinais-Suomi, Uudenmaan ja Hämeen lääni, Savo ja ns. Kymenkartanon alue sekä Karjala). Kaksi viikkoa myöhemmin oli Ruotsille luvassa virallisesti lisäksi Varsinais-Suomi ja ehkä Ahvenanmaa sekä epävirallisesti Häme ja Savo. Jälkimmäiset Elisabet oli suostuvainen antamaan virallisesti 6.5.1743 Adolf Fredrikin vaalia vastaan sekä vielä Pohjois-Karjalan ja sallimaan kauppakonttorit hämäläisille, savolaisille ja karjalaisille Helsingissä, Porvoossa, Haminassa ja Viipurissa.

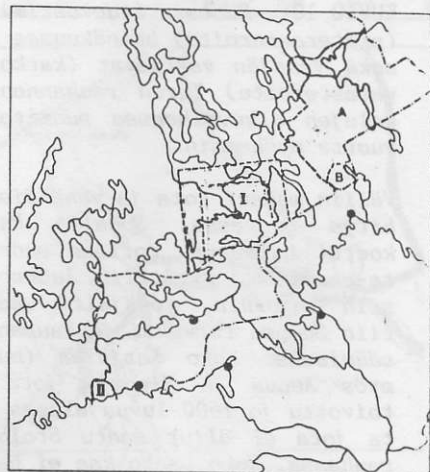
KUVIO 12. Luberasin ja Rumjantsevin aluevaatimukset 2.6.-6.6.1743 sekä vaihtosuunnitelma.

Ehdotus olisi merkinnyt, että Ruotsi olisi saanut Kymijoen länsipuolen (viivarasteroitu) mutta menettänyt kreikkalaiskatoliset seurakunnat (I). Varsinkin Liperin Taipaleen seurakunnan luovutus oli hankalaa Ruotsille, koska Venäjä olisi silloin saanut haltuunsa Vuoksen vesistön solmukohtia. Lisäksi oli vaarana, että Venäjä olisi vaatinut koko laajaa Liperin pitäjää. Esillä oli niin ikään Lappeen ja Pyhtään välisen maakaistaleen (pisterasteroitu) luovutus Ruotsin kaupankäyntiä varten edellyttäen, että Venäjä saisi Kymijoen länsipuolenkin Kymenkartanon läänistä.

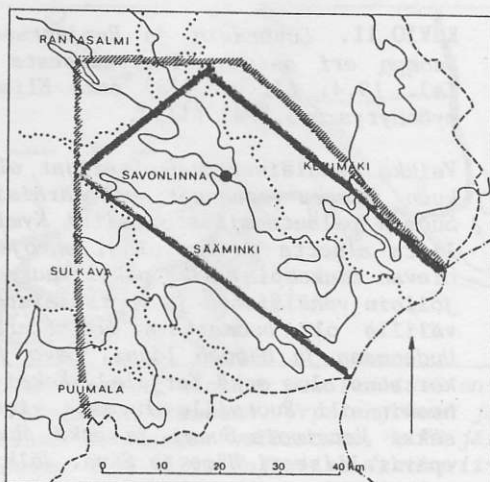
KUVIO 13. Vaihtoehdotukset 15.6.1743.

Ruotsalaiset neuvottelijat ehdottivat Savonlinnan ja sen lähitienoon (I) tilalle kolmea karjalaista pitäjää (A+B) tai yhden pitäjän (B) vaihtoa Kymijoen suostoon (II). Kiistaa käytiin Savonlinnan ympäristön laajuudesta. Venäläiset halusivat kolmea peninkulmaa, mikä olisi merkinnyt sitä, että huomattava osa Puumalaa ja tärkeä salmi olisivat tulleet Venäjälle sekä lähes koko Sulkava ja osa Rantasalmea ja Heinävettä sekä samalla olisi katkennut vesiyhteys Karjalasta Savoona. Lisäksi miltei koko Kerimäki olisi kuulunut keisarikuntaan, ja idässä raja olisi siirtynyt suunnilleen vanhalle Savon ja Karjalan rajalle. Ruotsalaiset olivat valmiita hyväksymään korkeintaan kaksi peninkulmaa eikä Savonlinnan pohjoispuolelta sitäkään. Pälkjärven vaihtaminen Pyhtääseen olisi Ruotsille ollut edullista, ja maan neuvottelijat vetosivat siihen, että jo Uudenkaupungin rauhassa oli osa Pälkjärveä liitetty Venäjään, jote tällä keinoin yhdistyisi entinen pitäjä.

KUVIO 14. Riita Savonlinnan tienoon luovuttamisesta heinäkuun puolivälissä 1743.

Ruotsalaiset halusivat antaa noin puolta pienemmän alueen, kuin venäläiset vähintään vaativat sen jälkeen, kun oli päästy yhteisymmärrykseen kahden peninkulman soveltamisesta. Suurin erimielisyys koski Sulkavaa ja Puumalaa, joita Cedercreutz ja Nolcken toivoivat Ruotsille. Kuvioon on merkitty pitäjänrajat pisteviivalla, Savon maakuntaraja katkoviivalla sekä valtakunnanraja pistekatkoviivalla. Ruotsalaisten lupaama alue on kuvattu pisterasteroinnilla ja venäläisten vaatima vinorasteroinnilla.

KUVIO 14. Rajakiistat Kymijoesta ja Mäntyharjusta 23.7.1743 (pisterasterointi).

Kun ruotsalaiset neuvottelijat huomasivat, ettei Pyhtäätä saataisi, he esittivät, että Ahvenkosket jäisivät Ruotsille. Venäläiset eivät sellaisenaan suostuneet. Samalla tavoin kiisteltiin Keltin kylästä ja Keltin virrasta Valkealassa. Muutenkin Ruotsi halusi itselleen Valkealan läntisiä kyliä ja suoristaa rajaa kuten Mäntyharjulla, jossa vain kaakkoisosaa olisi jäänyt Venäjälle. Ruotsin oli kuitenkin taivuttava Venäjän vaatimuksiin.

KUVIO 16. Turun rauhán (7.8.1743) raja (piste-
viiva sekä rasteroituna Uudenkaupungin ja Turun
rauhojen välinen alue).

Rajalinja noudatti paljolti vanhoja maakuntatäi lääninrajoja sekä vesistöjä. Uudenkaupungin rauhán raján tavoin se halkoi pitäjiä, ja seudulle muodostui riitamaita, joilla oli muista alueista poikkeavia etuja varsinkin taloudessa ja verotuksessa. Vuoksen vesistön eteläosa kuului lähes kokonaan Venäjään ja näytti tarjoavan Viipurille miltei entisen takamaan. Vuoden 1721 raja jäi vaikuttamaan sekä kaupallisesti että hallinnollisesti, oikeudellisesti ja kirkollisesti. Turun rauhassa Elisabet otti Kymi-joen itäpuolisista alueista yli sen, mitä hänen isänsä (Pietari I) ei ollut saanut mutta mitä oli vaatinut (Pyhtään-Lappeenrannan linja, katkoviiva).

